

Z korešpondencie Jána Hollého Niečo o vzťahu Jána Hollého k protestantským autorom

LENKA RIŠKOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

LENKA RIŠKOVÁ: The Correspondence of Ján Hollý. On Ján Hollý's Relationship with Protestant Authors. SLOVENSKÁ LITERATÚRA 62, No. 6, p. 495 – 511.

Korešpondencia Jána Hollého (The Correspondence of Ján Hollý), edited by Jozef Ambruš, who published it along with valuable and detailed notes in 1967, is the principal source to have when studying the personality of one of the most significant Slovak poets as well as refining the complex image of Slovak cultural and literary life in the first half of the 19th century. Besides other things there can be found important evidence of interconfessional contacts and cooperation between literary active notables from both Catholic and Protestant environments. This proves that the still existing myth of the mutual „enmity“ between the two „camps“ based on confessional criteria needs to be dispelled.

Key words: correspondence, contacts, cooperation, Catholics, Protestants, language

O význame editorskej činnosti Jozefa Ambruša azda netreba veľa hovoriť. Svojou mimoriadne precíznou prácou s pramenným materiálom a maximálne zodpovedným prístupom k jeho spracovaniu sa mu podarilo vytvoriť detailný profil takých významných osobností slovenského literárneho života, akými boli Ľudovít Štúr či Ján Hollý. Ambrušovo skompletizovanie korešpondencie Jána Hollého (*Korešpondencia Jána Hollého*, 1967)¹ je základným prameňom nielen pre bližšie spoznanie osoby jedného z našich najvýznamnejších básnikov, ale aj pre dotvorenie komplexného obrazu slovenského kultúrneho a literárneho života v prvej polovici 19. storočia.

Pri doterajšom výskume problematiky literárnych aktivít slovenských autorov z konca 18. a prvej tretiny 19. storočia píšucich v tzv. česko-slovenskom jazyku sa ukázalo, že jednou z dôležitých oblastí, ktorá v mnohom môže byť prospešná aj pri analýze ich básnickej tvorby, je oblasť vzájomných vzťahov a ich spolupráce. Zároveň sa potvrdilo, že doposiaľ ešte stále pretrvávajúci mýtus o vzájomnom „nepriateľstve“ dvoch „táborov“ určených konfesijnými kritériami, teda katolíckeho a protestantského, je potrebné jednoznačne zamietnuť.

¹ *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martina : Matica slovenská, 1967. Všetky nasledujúce citáty a odkazy na konkrétne listy budú z tohto zdroja.

Hollého korešpondencia ponúka viacero dôkazov toho, že príslušníci oboch „táborov“ sa reflektovali – sledovali svoju činnosť, ba dokonca aj vzájomne spolupracovali a podporovali sa.

Z tejto skupiny (medzikonfesiónálnych) vzťahov je azda najviac spomínaný Hollého kontakt s mladou generáciou študentov bratislavského evanjelického lýcea sústreďených okolo osoby Ľudovíta Štúra. Už v tridsiatych rokoch 19. storočia Hollého rešpektovali predovšetkým pre jeho básnické zručnosti, ktoré dal do služieb domácejmu jazyku, aby tak pozdvihol jazykové povedomie slovenského jazykového spoločenstva a prezentoval tak pred celým svetom jeho bohatý potenciál. 3. X. 1835 písali Hollému list s prosbou o sprostredkovanie jeho eposu *Cyrlometodiáda*. (Pôvodne im mal niekoľko exemplárov priniesť Ján Kollár, ale neodovzdal im ich, lebo medzičasom odišiel do Nemecka.²)

Azda najviac sa ale traduje nie celkom presná interpretácia situácie zo začiatku štyridsiatych rokov, ako Hollý „posvätil“ ich rozhodnutie pre novú spisovnú slovenčinu s tým, že on sám zostal verný bernolákovčine iba zo zotrvačnosti. Karol Rosenbaum vo svojom úvodnom komentári k Ambrušovmu vydaniu Hollého korešpondencie zdôrazňuje, že to nebolo celkom tak, ale že Hollý sa nevzdal bernolákovčiny z vlastného presvedčenia, a to aj napriek tomu, že už ako „starnúci básnik musel jasne pobaďať, že v bernolákovskom tábore niet už tvorivejších síl, že sám ani približne nemá nástupcu alebo partnera“.³

Návštevu Štúra, Hurbanu a Hodžu v Maduniciach, pri ktorej oznámili aj svoj zámer ponúknuť slovenskému jazykovému spoločenstvu novú podobu spisovného jazyka, opísal sám Hollý v liste Martinovi Hamuljakovi zo 16. VIII. 1843 slovami: „*Učenci prešporskí luteranskí ešče v Madunicach mi prislúbili, že už čisto slovenskí napozatím písavati budu [...] To mi opakovali Štur, Hurban, Hodža a iní. Tu už mňa naščívili.*“⁴ O Štúrových zámeroch sa radil aj so svojimi priateľmi. K listu Martinovi Hamuljakovi z 28. X. 1843 dokonca pridal Hurbanov list s komentárom: „*sem presvedčení, že sa už i luterani slovenčini pridržaju.*“⁵

Na Hamuljakovu nedôveru voči „luteránom“ – „*lahko tehda sa staňe, že celá vec do luteranských ruk prijde a samá čeština bude*“ (Hamuljakov list Hollému z 18. III. 1844)⁶ – reagoval Hollý svojím posudkom na almanach *Nitra* v liste z 23. VIII. 1844: „*Pripojená tu Nitra preukazuje, že luteráni svoje slovo zadržali a tež už slovenskú reč píšu. Slubujú, jako to na konci stojí, aj gramatiku vidat. A tak už dvoje slovenské narečí do písma pričádza: hornoslovenské anebo hornácke a dolnoslovenské.*“⁷ Sám ale na vysvetlenie a možno aj na svoju obranu dodáva: „*Já ale, až bich čo mohel, jako nemožem, abi si bol stálí, dolnoslovenského, které u katolických Slovakov do običaje uvedené je a pre všeckých je najsucejše, bich sa do konca pridržal.*“⁸

² *Korešpondencia*, s. 107.

³ ROSENBAUM, Karol: Úvod. In: *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, s. 10.

⁴ *Korešpondencia*, s. 173.

⁵ *Korešpondencia*, s. 175.

⁶ *Korešpondencia*, s. 177.

⁷ *Korešpondencia*, s. 183.

⁸ *Korešpondencia*, s. 183.

Karol Rosenbaum preto zdôrazňuje, že Štúr a jeho spoločníci akoby len využili situáciu: keď Hollý verejne nedal najavo svoje skutočné stanovisko, „mlčky sa spoliehali na tzv. tichý súhlas so svojimi akciami“.⁹ Následne dodáva, že v tejto otázke je potrebný ďalší výskum.

*

Okrem potreby skúmania Hollého skutočného postoja k Štúrovej slovenčine a k „štúrovcom“, sa ale ukazuje, že rovnako veľkou neznámou je aj otázka Hollého vzťahu k príslušníkom staršej generácie protestantských a po česky, presnejšie po česko-slovensky píšucich autorov.

V slovenskom katolíckom prostredí bol Hollý všeobecne uznávaný pre svoju znalosť slovenského jazyka i pre svoje básnické zručnosti; poznal všetky peripetie bernolákovčiny i problémy slovenskej, resp. v pôvodnom slovenskom jazyku písanej literatúry, a popri tom bol známy aj svojou dokonalou časomernej prozódie – napríklad bol požiadaný o napísanie posudku na pravidlá časomernej prozódie – napríklad ktoré pripravil Vojtech Šimko približne v roku 1823.¹⁰ (Napokon neboli vydané.)

Známy bol dokonca aj v českom prostredí. Napríklad už v roku 1823 v časopise *Krok* bola uverejnená jeho báseň, ktorú napísal pri príležitosti slávnostnej inštalácie Alexandra Rudnaya do funkcie ostrihomského arcibiskupa *Ke slavnému uvádzaniu jeho kňžatskej osvietenosti Aleksandra Rudnaiho – arcibiskupa ostrihomského roku 1820. dňa 16. mája*.¹¹ Pripojený k nej bol aj jej preklad do češtiny i recenzia Josefa Jungmanna na ňu. (Zaujímavé je, že českí vydavatelia uprednostnili Hollého báseň v bernolákovčine pred básňou napísanou v im oveľa bližšom česko-slovenskom jazyku, ktorú pri rovnakej príležitosti napísal v českom prostredí už známy Bohuslav Tablic. Jeho báseň *Lidomil veršemi vyobrazený. K oslavení Instalaci Nejosvícenejšího nejvelebnejšího Alexandra Knížete z Rudna...* vyšla tlačou v Štiavnici u Františka Šulcera v roku 1820.) V roku 1833 v *Časopise českého muzea* vyšiel zase posudok Karla Vinařického na Hollého *Svatopluka – Zpráva o pána Hollého vítězké básni, Svatopluk* a za ním aj preklad časti šiesteho spevu do češtiny.¹²

Hollý si však získal rovnako veľký rešpekt aj v okruhu slovenských protestantských autorov, o ktorých sa zjednodušene a nie celkom presne tvrdí, že boli zástancami češtiny ako literárneho jazyka Slovákov. Dôvodom bola zrejme práve jeho znalosť pôvodného slovenského jazyka. V liste z 15. VI. alebo VII. 1825 adresovanom Jurovi Palkovičovi Hollý poznamenal: „Pritom v reči našej zdám sa mi dosti zbehlí biť, jako to aj sám **jej protivník Jirík prešporský viznal**.“¹³ Viacerí zo slovenských protestantských autorov totiž prejavovali veľký záujem o poznanie pôvodného domáceho jazyka, pretože do funkcie domáceho literárneho jazyka presadzovali nie čistú češtinu, ale rôzne varianty akéhosi

⁹ ROSENBAUM, Karol: Úvod. In: *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, s. 10.

¹⁰ Píše o tom v liste Jurovi Palkovičovi z 12. VII. 1823. *Korešpondencia*, s. 21 – 22.

¹¹ *Krok I.*, č. 4, 1823, s. 10 – 19.

¹² *Casopis Českého musea*, roč. 7, 1833, č. 3, s. 274 – 298.

¹³ *Korešpondencia*, s. 32. „Jiríkom prešporským“ nazýval Hollý Juraja Palkoviča, profesora na bratislavskom lýceu – zvr. L. R.

spoločného česko-slovenského jazyka, v ktorom mali byť popri češtine – bohatej na literárnu tradíciu – rovnako zastúpené aj slovenské jazykové prostriedky. Tie boli považované za najpôvodnejšie, a tak mali byť obohacujúce pre v tom čase aktuálnu podobu češtiny, ktorá už bola značne ovplyvnená inými jazykmi. Písal o tom aj sám Ján Kollár vo svojej rozprave *Myšlienky o libozvučnosti reči vôbec, obzvlášť československé*¹⁴ a tieto názory intenzívne reflektoval aj sám Hollý: „*To pravda, že se česká řeč vzděláním z mnohé částki pokazila, to jest neurčitější stala, ze staré dokonalosti upadla do vzdělané nedokonalosti, a jestli na této cestě i dále pokračovati bude, tedy o jedno století celá bi nic jiného nebila, než i, í, y, ý, —*“¹⁵ Tento úryvok prepísal Hollý do listu Jurovi Palkovičovi z 10. VI. 1828 spolu s konštatovaním: „*Karhá tu Čechov. Naša slovenčina všecku tu libozvučnost má.*“¹⁶

V slovenskom protestantskom prostredí boli preto aktivity bernolákovského hnutia zamerané na výskum domáceho jazyka pozorne sledované a istým spôsobom i uznávané, a to i napriek ráznemu zamietnutiu Bernolákovho rozhodnutia sa pre vlastnú podobu spisovného jazyka. (Potvrzuje to napríklad aj vzťah Bohuslava Tablica k bernolákovcom, ktorý síce nesúhlasil s ich odlúčením sa od idey spoločného česko-slovenského jazyka, no na druhej strane mu veľmi konvenovalo ich úsilie o poznanie pôvodného domáceho jazyka.)

Rovnako ani Hollého vzťah k osobnostiam z protestantského prostredia nemožno charakterizovať ako nepriateľstvo, a už vôbec nie nepriateľstvo založené na konfesiónálnych rozdieloch. Je síce pravdou, že vo svojich komentároch a poznámkach k ich činnosti používal práve označenie „luteráni“ neraz aj vo veľmi kritickom kontexte. No jediným dôvodom takejto kritickéj konotácie bolo, že veľmi citlivo vnímal ich odmietavý, ba dokonca často až ponižujúci postoj voči bernolákovčine. (K luterárnom bol dokonca pripodobňovaný ktokoľvek, čo i len v drobnosti protirečil Bernolákovmu pravopisu.) Napríklad ho nahnevalo odsúdenie bernolákovského jazyka v predhovore k prvému zväzku *Písni světských lidu slovenského v Uhřích*, ba doslova ho urazilo hodnotenie autora tohto predhovoru (bol ním Ján Kollár, o čom Hollý zrejme nevedel), že Bernolák má vo svojom úsilí „*málo nasledovníků a ještě méně pochvaly u rozumnějších*“.¹⁷ V liste Jurovi Palkovičovi z 22. VII. 1824 naň reagoval slovami: „*Veru sa smele vozá hubú po nás ti luteráni!*“

Takúto predstavu o pravej podstate vzájomných kritických prejavov oboch spoločentiev prezentoval Jozef Ambruš už – aj keď „iba“ – vo svojom mimoriadne vzácnom a dôkladnom poznámkovom aparáte k Hollého korešpondencii. Jasne definoval, že v prípadoch, keď Hollý hovorí o luteránoch, má na mysli prívržencov „bibličtiny“, resp. češtiny ako literárneho jazyka Slovákov, a nie konfesiu.¹⁸

Potvrzuje to napokon aj Hollého používanie spojenia „*luteránska slovenčina*“: napríklad v liste z 24. X. 1827 adresovanom Jurovi Palkovičovi v súvislosti s návštevou poľského profesora Andrzeja Kucharskeho na Slovensku, ktorý podľa Hollého slov „*včil*

¹⁴ *Krok I.*, č. 3, 1823, s. 32 – 47.

¹⁵ Cit. podľa *Korešpondencia*, s. 55.

¹⁶ *Korešpondencia*, s. 55.

¹⁷ *Písni světské lidu slovenského v Uhřích. Sebrané a vydané od Pavla Jozefa Šaffaříka, Jana Blahoslava a jiných. Svazek první.* Pešť, 1823.

¹⁸ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 244.

chodí po Slovákoch a jejich reč skúmá a s polščinú zrovnává“.¹⁹ Neveľmi sa mu pozdávalo, že zašiel aj „do Ščávniče k superintendentovi Lovíchovi, potom do Moravec k Tablicovi a odtiaľ do Ostrihoma. Já sem mu napred povedal, že od tich veľkéj pravdi o našej slovenčine, jakožto od apoštolov češćini sa nežví“, čo odôvodnil tým, že „luteránská slovenčina na češćinu zarážajća je“.²⁰ Keďže si Hollý uvedomoval blízkosť, ba priam až závislosť „luteránskej slovenčiny“ od češćiny, ani jej nositeľov (autorov písucich v nej) nepovažoval za kompetentných, aby vydávali svedectvo o pôvodnom slovenskom jazyku.

Uvedomoval si tlak tých, čo presadzovali do pozície oficiálneho literárneho jazyka práve češćinu (ako píše v liste z 13. VIII. 1830 Jurovi Palkovičovi): „Češi a nekatolíckí Slováci nedaju len pokoja naším Slovákom a slovenčine. Fr. Palacky [...] čosi o preloženej Eneide slovenskej do Časopisu muzeumského v Praze vichádzajícíého položit' dal, ale nevím, čo, len to, [...] že tam stojí: že Slovane, kdiž o vznešeních věcech piší, že po česku musejí psáti. **Nech si piší luteráni, jako chcú, našich Slovákov predca do blúdu ňeuvědú a Čechov neučíňá.**“²¹

Na druhej strane je pravdou, že ani on sám sa nikdy netajil tým, že chcel, aby sa postupne všetci slovenskí autori priklonili k pôvodnej „pravej“ slovenčine, za ktorú považoval bernolákovčinu. Tá sa mu zdala byť ľubozvučnejšia než češćina, predovšetkým vhodnejšia pre časomerné básnenie. (S tým súhlasili dokonca aj niektorí protestantskí autori, medzi nimi i Ján Kollár.) V liste z 13. VIII. 1830 Jurovi Palkovičovi porovnával svoj preklad *Eneidy* s prekladom Karla Vinařického s poznámkou: „Nech ňekdo ti české verše ze slovenskimi zrovná, uvidí, které lepší idú a která reč k metrickým veršom zvučnější a súdejší je.“²²

Analýza Hollého korešpondencie inak ale jednoznačne potvrdzuje, že spoluprácu s protestantmi neodmietal – a už vôbec nie v otázkach rozvoja domácej literatúry a kultúry. Výnimkou je odmietnutie možnosti, aby melódie na jeho piesne pripravované do katolíckeho spevníka skladal luterán, ako píše v liste Martinovi Hamuljakovi pravdepodobne z februára 1841: „Posílám tu ňektere pesne, až bi tam ňejakí komponista dobrí bol, **len ne luterán, abi naspevi čili nóti a melodie na ňe spravil, ale podla ducha slovenského.**“²³ Dôvodom bola zrejme jeho snaha o to, aby hudobná melódia rešpektovala melódiu pôvodného slovenského jazyka. Pravdepodobne cítil isté riziko, že protestantom, ktorí používali v liturgickom prostredí češćinu, by sa to nemuselo celkom podariť.

Druhý prípad, keď Hollý nechcel podporiť protestantov, je zachytený v liste zo začiatku roku 1842 adresovanom tiež Martinovi Hamuljakovi.²⁴ Hollý v ňom informuje, že odmietol podpísať rekurs (prosbopis) za slovenského cenzora adresovaný Kráľovskej rade v Budíne koncom roka 1841. (Inicioval ho Kollár, o čom však Hollý pravdepodobne nevedel.) Svoje rozhodnutie neodôvodnil, len jednoducho konštatoval: „Písali mi luteráni, abich i ja sa podpísal na recurs o cenzora slovenskeho na Královsku raddu. **Ale z lu-**

¹⁹ Korešpondencia, s. 45

²⁰ Korešpondencia, s. 45.

²¹ Korešpondencia, s. 70, zvýr. L. R.

²² Korešpondencia, s. 70.

²³ Korešpondencia, s. 142, zvýr. L. R.

²⁴ Korešpondencia, s. 155.

*teráni nechcem mať ničt. Však oni našu literaturu tak, jako Maďari prenasledovali a sprostu slovenčinu nazívali.*²⁵ A dodáva: „*Keby katolíci, dobre.*“²⁵

Okrem toho však zachovaná Hollého korešpondencia jednoznačne potvrdzuje jeho veľký záujem o spoluprácu s protestantmi na rôznych úrovniach. S protestantskými autormi a predstaviteľmi kultúrneho života komunikoval priamo i sprostredkovane, požíčieval si a čítal ich knihy (okrem Jura Palkoviča a Martina Hamuljaka si požíčieval knihy najmä od Juraja (Jiřího) Palkoviča či Jána Kollára), neraz vymieňal ich knihy za svoje, dokonca napomáhal aj pri získavaní predplatiteľov na ich diela či pri ich distribúcii predplatiteľom zo svojho okolia. (Napríklad to robil s Kollárovými *Rozpravami, Národnými Zpievankami* alebo almanachom *Zora*.)

Hollý mal veľký prehľad v dobovej knižnej produkcii; zaujímal sa veľmi o jazykovedné práce rôznych slovanských autorov bez ohľadu na ich konfesiónálnu príslušnosť, resp. názorovú orientáciu v otázke literárneho jazyka v slovenskom prostredí. Poznal práce Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna, Františka Palackého či Pavla Jozefa Šafárika – viaceré z nich hodnotil veľmi vysoko: napríklad požičanú Dobrovského gramatiku staroslovenskej reči *Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris* (1822) si chcel prečítať aj druhýkrát (7. IV. 1823).²⁶ Zaujímal sa aj o gramatiku Jána Nejedlého z roku 1804 s názvom *Praktische böhmische Grammatik*. (Žiadal ju od Jura Palkoviča v liste zo 7. IV. 1823.)²⁷

Veľmi ho iritovali názory Františka Palackého odsudzujúce bernolákovčinu, ktoré citoval napríklad aj v liste Jurovi Palkovičovi z 13. VIII. 1830: „*i katolíckym Slovákum všude čeština krásnější býti se vidí... kdekoli o nevšedních a vyšších předmětech řeč nastává, tam i Bernolákovci sami k češtině utíkati, a slov lidu svému neznámých užívati musejí.*“²⁸ (Je to citát z Palackého úvahy *O národech uherských zvláště Slovanech* uverejnenom v *Časopise Českého musea* v roku 1829.)²⁹

Veľmi podnetné pre Hollého boli práce Pavla Jozefa Šafárika, aj keď sa nestotožňoval s jeho postojom voči bernolákovčine. V liste Jurovi Palkovičovi zo 17. IX. 1826 komentoval jeho *Geschichte der slavische Sprache* slovami „*je to čosi znamenitého*“.³⁰ Výnimochnosť tejto knihy uznal podobne aj v liste zo 7. VII. 1827 Jurovi Palkovičovi, kde však už pridáva aj svoju reakciu na Šafárikove názory na bernolákovčinu: „*Znamenitá je to ovšem kniha, ale o našej slovenčine tak, jako i ostatní bratři jeho evandělci nechvalitebne v něj píše; ano, aby ju tím víc znižil, a tak aj Slovár Bernoláka zlahčil, noví úskok vimislel, keď ju moravsko-slovenskú volá a za čírú slovenčinu pokládá len tu, která v Liptove, Turci, Orave, v Tekovskej, Gemerskej stolici v običaji je [...] to že má biť čirá čistá slovenčina, tá ale naša moravská.*“³¹

²⁵ Tamže, zvyř. L. R.

²⁶ *Korešpondencia*, s. 19.

²⁷ *Korešpondencia*, s. 20.

²⁸ Cit. podľa AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 276.

²⁹ PALACKÝ, František: O národech uherských zvláště Slovanech. In: *Časopis Českého musea*, roč. III, 1829, č. 4, s. 11 – 38.

³⁰ *Korešpondencia*, s. 39.

³¹ *Korešpondencia*, s. 41. J. Ambruš vysvetľuje, že Šafárik rozdelil slovenčinu na tri variácie: 1. vlastná slovenčina (Turiec, Orava, Liptov, Zvolen, Tekov, Novohrad, Pešť, Boršod, Gemer), 2. moravsko-slovenská reč (Prešporok, Nitra, Trenčín), 3. poľsko-slovenská reč (časť Oravy, Spiš, Abov, Šariš, Zemplín).

Šafárikovo meno rezonovalo aj pri Hollého prosbe o podporu pri vydaní *Eneidy*, ktorú adresoval Jurovi Palkovičovi 6. X. 1824. Hollý ho tu dokonca použil v pozícii všeobecného mena na označenie domácich odporcov bernolákovčiny, teda tých, čo za literárny jazyk Slovákov presadzovali češtinu, resp. česko-slovenský jazyk: „*Aj Čechom bude sa ľúbit, a všeckým Šafárikom a slovenčini našej tupitelom, že je sprostá, hlúpá a tak dál, k zahanbeňú slúžit.*“³² (Ako hlavný argument svojej žiadosti tu Hollý použil skutočnosť, že časomerný preklad *Eneidy* v tom čase ešte nemali ani Česi, ani Poliaci, ani Rusi a ani žiadni iní Slovania, pretože okrem slovenčiny ani jeden zo slovanských jazykov nebol vhodný pre časomieru.)

Poznal aj ďalšie Šafárikove práce: od Hamuljaka dostal napríklad jeho knihu *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki* (Budín, 1828), v ktorej Šafárik doplnil výskum poľského slovanského archeológa Lorenza Surowieckeho o počiatkoch slovanských národov vlastnými poznatkami. (Ďakuje mu za ňu v liste z 22. IV. 1829.)³³ V ďalšom liste Hamuljakovi, tento raz z 10. XII. 1834 spomína Hollý aj Šafárikove články o slovanskej mytológii, ktoré uverejnil v *Časopise Českého musea*.³⁴ Jozef Ambruš tiež usudzoval, že Hamuljak istotne informoval Hollého aj o príprave *Slovanských starožitností* (1837).³⁵

Hollý veľmi dobre poznal aj mnohé slovníkové diela. Intenzívne s nimi pracoval pri skladaní náročných časomerných veršov, keď ešte nemal Bernolákov *Slovník slovenský česko-latinsko-nemecko-uherský* (1825 – 1827). Sám komentuje, že našiel: „*i ti neznámejšé slova pomocú Vusínového, Thámového, Palkovičového slovníka a Rohnového Jmenovatela, jako teš mnohých českých spisovatelov;*“³⁶ pridáva však dôležitú poznámku, že on ich použil „*ne podľa českej, ale slovenskej vírečnosti*“.³⁷ Išlo o trojdielny slovník Kašpara Zachariáša Vusína *Dictionarium von dreyen Sprachen* (1700 a 1706, nemecko-latinsko-český), v ktorom boli – podľa poznámky Jozefa Ambruša – zaradené aj české novovytvorené výrazy dokazujúce bohatstvo češtiny. Ďalej poznal a využíval slovník Karla Ignáca Tháma *Neues ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches Nationallexikon* (1788), štvordielny slovník Jana Karla Rohna *Nomenclator to jest jmenovatel aneb rozličných jmen jak v české, latinské, tak i německé řeči oznamovatel* (1764 – 1768) či *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch* (1820 a 1821) Juraja Palkoviča.

Je tiež evidentné, že Hollý sledoval aj básnickú tvorbu po česky píšucich autorov (nielen pôvodom českých autorov – F. L. Čelakovského, J. V. Kamarýta, J. J. Mareka, ale aj Slovákov, napr. B. Tablica) – evidoval, že prevažne písali básne podľa prízvučných pravidiel, teda „rýmovali“, no väčšiu pozornosť venoval len tým básňam, ktoré napísali podľa pravidiel časomernej prozódie – „*z vatšej stranki řími písali, ale majú teš některé*

AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 254.

³² *Korešpondencia*, s. 30.

³³ *Korešpondencia*, s. 62.

³⁴ *Korešpondencia*, s. 98.

Časopis Českého musea, roč. 7, 1833, č. 3, s. 257 – 273.

³⁵ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 305.

³⁶ *Korešpondencia*, s. 32.

³⁷ Tamže, zvýr. L. R.

i časomírne verše.³⁸ O ich básnických zručnostiach sa vyjadril, že „*prozodiu dobre zachovávajú, ale verše ňeplinú tak, jakobi mali, a prečo? Preto, že jim schádzalo dlhotrvanlivé cvičení, ktoré ovšem v časomírných veršoch potrebné je, tak ako muzikant musí dlho na husle, škrípat*“ a *verše dobre obracat* [...] *tak aj veršovník, jakéhokolvek ducha, vitp a mišlenki bi mal, necvičil-li sa v remeselovánu veršov, čo těš potrebuje svůj čas, naráz dobre ňebud'e moct spívat*.³⁹

Dokonalé naplnenie tejto požiadavky a preňho rozhodujúceho kritéria kvality časomerného veršovania – „dobrého plynutia veršov“ našiel spomedzi po česky píšucich básnikov v poézii Jána Kollára: „*Najlepší v tejto veci je Kollár pešťanskí a včil uš tuším v Cinkoťe predikant. Jeho verše, ačkolvek jich više troch sta podla časomiri zložených málo vac je, dobre plínú*.“⁴⁰ Jozef Ambruš v tejto súvislosti opäť dôsledne pridáva poznámku, že v tom čase mal Kollár časomerné len *Elegie* (192 veršov), *Nápisy* (124 veršov), *Ódu na Královedvorský rukopis* (44 veršov) a *Předzpěv k Slávy dcere* (106 veršov) – spolu teda 464 veršov v časomiere.⁴¹

Žiaľ, nezachovali sa žiadne Hollého názory na vôbec prvé básnické zbierky Juraja Palkoviča, Bohuslava Tablica či Pavla Jozefa Šafárika. Dokonca priamo k Tablicovej básnickej tvorbe sa viaže len jedno jeho vyjadrenie (v liste 15. VI. alebo VII. 1825 Jurovi Palkovičovi), ktoré však vypovedá o mnohom: „*Českí veršovníci mnozí sa zjavili. Prízvuk uš opustili (ano, aj sám Tablic, prv proti časomíre brojící, včil podla tejto Radostné jubileum Šramkovi zložil, ačkolvek přízvuk z celej sili Hñevkovsky jednu celú knížku zastával a bránil*.“⁴² Toto konštatovanie ale jednoznačne potvrdzuje, že Hollý mal prehľad o Tablicovej básnickej tvorbe.

Azda najbližší vzťah spomedzi všetkých protestantských autorov mal Hollý s Jurajom Palkovičom a s Jánom Kollárom. List adresovaný profesorovi Palkovičovi je vôbec jedným z prvých známych priamych dokladov Hollého kontaktov s protestantskými autormi; pochádza pravdepodobne už z roku 1812 a úryvok z neho sa zachoval vďaka tomu, že ho Palkovič uverejnil vo svojom časopise *Týdenník aneb Cysařské královské Národní noviny*⁴³ ako komentár k Hollého ukážke z prekladu *Eneidy*.⁴⁴

Je síce nedatovaný, no je evidentné, že keď ho Hollý písal, mal už hotový preklad *Eneidy*, o čom svedčia jeho zmienky o tom, ako ju prekladal. (Aj keď ho neskôr ešte pätnásťkrát prepracoval, poopravil a vyčistil, kým ho napokon v roku 1828 vydal knižne.) Vysvetľuje v ňom: „*začal som totižto 1810. 15ho listopadu a prvné dva spevi sem pres zimu v izbe preložil, tretí uš venku v háji Blatíni rečeném a potud len do Velkéj noci, ponevác sa mi tehdaž vac povinnosti uchadzalo, než od Velkej noci; ostatných deset pod jasenem sedající na rozkošních a utešeních lúčinách dokola a pres križ rozličním stro-*

³⁸ Tamže.

³⁹ *Korešpondencia*, s. 33, zvýr. L. R.

⁴⁰ *Korešpondencia*, s. 33.

⁴¹ AMBRUŠ, Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 246.

⁴² *Korešpondencia*, s. 32.

TABLIC, Bohuslav: *Radostné Jubileum...* Banská Štiavnica, 1823.

HNĚVKOVSKÝ, Šebastián: *Zlomky o českém básnictví, obzvláště prozodie*. Praha, 1820.

⁴³ *Týdenník aneb Cysařské královské Národní noviny 1813*, s. 310 – 312.

⁴⁴ *Eneida*. In: *Týdenník aneb Cysařské královské Národní noviny 1813*, s. 309 – 310.

*movím ohradeních i pres prostredek hruškami okraseních sem i tam narídko. Dokonal sem prácu moju 1811. 23ho rijňa.*⁴⁵

V tom čase – ako sám píše – na podnet a radu „*dvoch sudnejších mužov*“ tiež požiadal profesora Juraja Palkoviča, aby uverejnil ukážku (presne 105 veršov) jeho prekladu *Eneidy*. (Jozef Ambruš usudzuje, že jedným zo zpomínaných „*súdnejších mužov*“ mohol byť kanonik Jur Palkovič.⁴⁶) Palkovič tak urobil a vyhovel aj Hollého žiadosti, aby neuviedol jeho meno. Spolu s veršami uverejnil aj úryvok z jemu adresovaného listu od Hollého ako dodatok na vysvetlenie k prekladu. Jedným z bodov, ktorým sa v ňom Hollý venuje, sú totiž aj pravidlá jeho prozódie. Jej základným princípom je zachovanie pravej výslovnosti: „*Jak se která slovka (slabika, pozn. L. R.) vyslovuje [...] tak sem i ja kladel [...] Nebo jestliže v pravem vislovení dobra vírečnost v každém jaziku to žádá, abi sa merkovalo na kratke a dluhe slovka a tak sa aj vislovovalo; čím vacej bi sa nemalo na to merkovat ve veršoch metrických, které istím počtem a poradkem kratkých anebo dlhých slov su zvázané, obzlaštne v jaziku takem, který na kratke a na dluhe slova je hojní, jako náš? A toto je, čo najvatsu líbežnost, anebo abich tak povedal, dušu veršom dáva.*“⁴⁷

Hollý dokonca žiadal Palkoviča, aby mu napísal, ako sa mu jeho práca pozdáva. Svedčí to o tom, že ho rešpektoval ako istú autoritu. (Palkovičova odpoveď sa, žiaľ, nezachovala).

Neskôr sa zrejme Hollého vzťah k Jurajovi Palkovičovi preniesol do priateľskej roviny, o čom svedčí napríklad aj to, že v korešpondencii adresovanej trnavskému Jurovi Palkovičovi alebo Martinovi Hamuljakovi používa pri písaní o ňom familiárnu podobu jeho mena „*Jirík*“ alebo „*Jirík prešporskí*“. Posielal mu aj naďalej svoje texty, resp. svoje knihy na výmenu za knihy od neho, ako o tom píše napríklad v liste Jurovi Palkovičovi z 22. VII. 1824, kde spomína, že aj „*Jiríkovi*“ poslal päť exemplárov svojich *Rozličných básní* (1824).⁴⁸ Opäť čakal na jeho reakciu, no ako píše v spomínanom liste Jurovi Palkovičovi, „*Jirík*“ ešte jeho básne nečítal. I napriek tomu im však vyjadril veľkú pochvalu. Hollý odcitoval jeho slová: „*Nebyl bych pomyslíl, že mi nenadále takovou radost učiní a pošlou mi básně své pěkně vydané. -- Ujišťuje Je, že ačkoli jinou rečí, než já píšou, predce sem se jim ze srdce zradoval, vída, jak se, Bohu dika, literatura naše na vše strani zmáhá.*“⁴⁹

Je to dôkaz, že aj profesor Palkovič evidoval a istým spôsobom uznával diela napísané aj v inej podobe slovenského literárneho jazyka, ako presadzoval on sám. Potvrdzuje to, že spoločným cieľom katolíkov i protestantov bolo v prvom rade zdokonaľovanie domácej literatúry.

O vzájomnom sprostredkovaní kníh medzi Hollým a profesorom Palkovičom svedčí napríklad list zo 16. IV. 1826 Jurovi Palkovičovi, kde Hollý opätovne⁵⁰ spomína Jiríkov

⁴⁵ *Korešpondencia*, s. 15. Dodáva: „Preložil sem i Pastírki Virgiliové dvoma róki pred tím“, čo potvrdzuje, že na prekladani Vergiliových *Bukolík* pracoval už od roku 1808.

⁴⁶ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 231.

⁴⁷ *Korešpondencia*, s. 15. Hollý píše o tom, ako dôsledne hľadal a zisťoval pravú výslovnosť slov – aby predišiel omylom, rozposlal známym z rozličných stolíc slová, na ktoré mu mali vyznačiť prízvuk a ten „najhodnovernejší zadržal“.

⁴⁸ *Korešpondencia*, s. 28.

⁴⁹ *Korešpondencia*, s. 28.

⁵⁰ To isté aj v liste zo 6. 10. 1824 Jurovi Palkovičovi.

záujem o kúpu vzácnej Biblie z roku 1488, ktorú vlastnil.⁵¹ Palkovič ju chcel kúpiť do knižnice evanjelického lýcea, ale Hollý mu ju nechcel predať, preto ju radšej poslal Jurovi Palkovičovi s komentárom: „Uš davno ju luteráni všelijakými důvodi mňa presvedčujúce do svojej biblioteki přešporskěj kupit chceli, ale já sem ju dokonca jím predat nechcel.“⁵² Okrem toho Jurovi posielala aj Jiríkov preklad Biblie z roku 1808, jeho vydanie *Luteránskeho katechizmu* z roku 1809 a ešte aj *Rukopis Kralodvorský*, čo potvrdzuje, že Jirík skutočne Hollého zásoboval knihami.⁵³

List z 22. VII. 1824 Jurovi Palkovičovi tiež poukazuje na to, že Jirík Palkovič bol Hollého informátorom, sprostredkúval mu informácie rôzneho druhu, napríklad aj o tom, že v českom časopise *Krok* bola uverejnená jeho báseň venovaná Alexandrovi Rudnayovi pri príležitosti jeho inštalácie do funkcie ostrihomského arcibiskupa (*Krok* I/4, 1821)⁵⁴ a Jirík odcitoval aj posudok na ňu. Tiež ho informoval o tom, že v Pešti by mal byť ustanovený profesor slovenskej reči (čo sa ale neuskutočnilo) a tiež o podpore Alexandra Rudnaya pri vydaní Bernolákovho *Slowára*.⁵⁵

Zaujímavá je aj Jiríkova výzva, ktorú Hollý spomenul v liste Jurovi Palkovičovi z 12. VII. 1823 – Juraj Palkovič vytrvalo pripomínal Hollému, aby sa zaujímal o preklad Svätého Písma, ktorý inicioval arcibiskup Rudnay na cirkevnom sneme zidenom v roku 1822 v Bratislave.⁵⁶ Doslovne cituje z jeho listu odporúčanie, že teraz má príležitosť „nesmrteľného jména si dobyti“⁵⁷ spolu s prosbou, aby „bez meškání o této veliké věci radě se s p. kanovníkem Palkovičem, nechť rozdělá tu práci mezi sebou, ale i jiných k tomu způsobilých at' k sobe přivezmou“.⁵⁸ Rovnako je ale zaujímavé, že o takejto iniciatíve neinformoval Hollého Jur Palkovič, ba dokonca nereagoval na jeho neskoršie otázky ohľadom toho, či už niekto pracuje na preklade Svätého Písma (napríklad v liste zo 17. IX. 1826⁵⁹) a nedal mu ani vedieť, že ho už prekladá on sám. (Preklad Jura Palkoviča napokon vyšiel v dvoch zväzkoch s vročením 1829 a 1832.)

Na ponuku Juraja Palkoviča, že on sám im pri preklade Biblie môže pomôcť (keďže on už na niečom takom pracoval – v roku 1808 vydal svoj preklad *Biblia Sacra, to jest Biblí Svata*), Hollý reagoval „uštipačnou“ poznámkou „Tak, hle, chce a podvoluje sa vlk ovcám dobrú radú prispieť!!“⁶⁰

---

⁵¹ *Korešpondencia*, s. 35.

⁵² Tamže.

⁵³ *Korešpondencia*, s. 35 – 36.

⁵⁴ Táto báseň Hollému vyšla aj ako samostatná tlač s názvom *Spev ke ct'i Najdůstojnějšího a Visoceosvitěného knížata Alexandra z Rudného a Ďíváckěj Nověj Vsi... k Jeho v Ostrihome roku 1820 dňa 16. mája prěslávnemu v hodnosť uváďaňú*, pričom jej vydanie financoval Jur Palkovič.

⁵⁵ *Korešpondencia*, s. 28.

⁵⁶ *Korešpondencia*, s. 22.

⁵⁷ *Korešpondencia*, s. 20.

⁵⁸ Tamže.

⁵⁹ *Korešpondencia*, s. 39.

⁶⁰ Tamže.

Pri komunikácii a spolupráci s Jurajom Palkovičom bol Hollý veľmi ostražitý. Nien že sa nestotožňoval s jeho podobou literárneho jazyka, ale bol veľmi citlivý aj na jeho – možno ani nie celkom vedomé a úmyselné invectivy. V tom istom liste si totiž všimol napríklad „Jirikovu“ – hoc prečiarknutú – poznámku o tom, aby slovenká reč bez prekladu Svätého Písma nezostala „bez užitku“. Hollému to neuniklo a nebolo mu to celkom po vôli, pretože na to zareagoval slovami: „*Tak podľa jeho domňiváňa vŕecka reč slovenská je bez užitku.*“⁶¹

Ján Hollý nebol vždy spokojný ani s prácou Juraja Palkoviča, čo sa prejavilo najmä pri hodnotení jeho dvojjazykového slovníka *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch* (I. zv. 1820, II. 1821). (Opäť mu výtlačok poslal on sám. Hollý mu ďakuje zaň v liste zo 7. VI. 1823⁶².) Juraj Palkovič sa síce chválil tým, že tento jeho slovník využil Josef Dobrovský pri písaní *Gramatiky staroslovienskej reči* (*Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris*; 1822), pretože práve v ňom mohol nájsť množstvo príkladov, ako sa „*naše slovenská (slovácká) reč v mnohom s tou starou slovenskou srovnáva,*“⁶³ no Hollý na to reagoval prísny konštatovaním: „*Ale jako kulhal Jirík v našej slováckej reči, keď mnohe slova ne podľa spôsobu slovenského pravého virečena, ale podľa českého písal, tak kulha i Dobrovský od ňeho tím samím oklamani, čo budúce aj poznamenat chcem.*“⁶⁴ Za chyby, ktoré sa objavujú v tejto gramatike preto nekritizoval jej autora, ale vinu kládol na Juraja Palkoviča, na ktorého slovník Dobrovský nadväzoval.

Avšak nemožno prehliadnuť aj viaceré poznámky Juraja Palkoviča (Hollý ich odcitoval vo svojich listoch iným adresátom) potvrdzujúce, že svoje aktivity si navzájom aj uznávali. Napríklad v liste z 15. VI. alebo VII. 1825 citoval Hollý Jurovi Palkovičovi „Jiríkovo“ uznanie: „*Pekné Jejích básne rozličné mnohým se líbí tak jako mñe. Tak zběhlí sú v té reči a tak snadně píší, jakobi již mnohé knihi bili sepsali.*“⁶⁵ Spolu so znalosťou reči obdivoval Juraj Palkovič aj Hollého básnické zručnosti: „*I verše Jejích dobre plinú a dobře se čítaťi daji.*“⁶⁶ (Hollý ako básnik mu mohol byť o to bližší, že rovnako aj on preložil prvý spev Homérovej *Iliady*.⁶⁷)

Na druhej strane, Hollý pomerne dobre spoznal aj prchkú povahu Juraja Palkoviča. Svedčí o tom napríklad aj poznámka v liste adresovanom Jurovi Palkovičovi z 15. VI. alebo VII. 1825: „*Jirík Palkovič vždicki mosí mat s kím tím právo*“⁶⁸ a že „*je to takí sršeň*“.⁶⁹ Vedel o viacerých jeho sporoch. Napríklad s Jánom Štefánim, ktorý v roku 1810 a 1811 vydal *Kalendár* a falošne informoval, že sa s Palkovičom dohodol na tom, že sa s ním budú striedať pri vydávaní jednotlivých ročníkov, za čo naňho Jirík podal žalobu. Druhým sporom bol spor dvoch Palkovičov, keď k Jurovmu prekladu divadelných hier Petra Metastasia *Duchovné divadlo* „Jirík“ vo svojom *Týdenniku* pridal nasledujúci ko-

⁶¹ *Korešpondencia*, s. 20.

⁶² *Korešpondencia*, s. 19 – 20.

⁶³ *Korešpondencia*, s. 19.

⁶⁴ Tamže.

⁶⁵ *Korešpondencia*, s. 32.

⁶⁶ Tamže.

⁶⁷ PALKOVIČ, Juraj: *Iliady Homérovy zpěv první*. In: *Muza ze slovenských hor*. Vacov 1801, s. 69 – 102.

⁶⁸ *Korešpondencia*, s. 33.

⁶⁹ Tamže.

mentár: „*tyto pěkné Metastasiove hry do tak sprosté slovenčiny přeložil, kterouž my ostatní Slováci (krom samých Trnavců a těch, jenž v tom okolí bydlí), obírajíce se vždy s knihami čistou vzdělanou slovenčinou psanými (jakovou předtím všickni Slováci, i katolíci, knihy psávali) oblíbiti sobě nemůžeme.*“⁷⁰

Je zaujímavé, že Juraj Palkovič v týchto „bolestivých“ situáciách vnímal Hollého ako veľmi blízkeho človeka. Akoby v ňom hľadal akúsi podporu. Žaloval sa mu, keď v roku 1823 v časopise *Krok* vyšiel negatívny posudok na jeho slovník.⁷¹ Dokonca sa mu chystal preposlať mu ho. (Posudok bol nepodpísaný, no jeho autorom bol Ján Kollár, o čom – podľa Jozefa Ambruša⁷² – Juraj Palkovič nevedel. Kritizoval ho predovšetkým pre nedostatočné zastúpenie pôvodných slovenských idiomatizmov a jazykové znečistenie, teda prítomnosť mnohých nemeckých a latinských slov, a przenie krásnej a bohatej reči.) Palkovič chcel na túto kritiku reagovať, ale jeho reakciu v *Kroku* neuverejnili; až neskôr sa k nej vyjadril vo svojej *Tatranke*.⁷³ Hollý o tejo recenzii pravdepodobne vedel len toľko, čo mu napísal Juraj Palkovič, no zrejme už pre isté skúsenosti s jeho prácou i povahou štipľavo poznamenáva: „*moseli mu dobre na ten jeho Slovník viťat, keď tak proti nim bruká. Prislíbil mi, že mi tu svoju obranu pošle.*“⁷⁴

Hollý ale „Jirikovi“ takúto úprimnosť neopätoval – zrejme preto, že sa nie vždy stotožňoval s jeho názormi i povahou. Dokonca, v roku 1832 v liste Jurovi Palkovičovi (28. V. 1832) píše, že už s ním ani nekomunikuje: „*s ňím si už dávno nič nedopisujem, aňi nič nechcem mat.*“⁷⁵ Presný dôvod takéhoto rázneho odmietnutia kontaktu s Jurajom Palkovičom ale nie je zatiaľ známy.

O niečo úprimnejší a vrúcnejší vzťah mal Hollý k Jánovi Kollárovi. Evokuje to už Hollého oslovenie Kollára ako priateľa v jedinom zachovanom liste adresovanom priamo Kollárovi z 19. IX. 1834: „*Najdražší prateľu, dvojctihodní Janku!*“⁷⁶

Aj keď sa zachoval len tento jediný Hollého list z jeho korešpondencie s Jánom Kollárom, najmä z korešpondencie s Martinom Hamuljakom je evidentné, že Hollý udržiaval s Kollárom pomerne blízky vzťah a pravdepodobne s ním aj veľa komunikoval, minimálne prostredníctvom odkazov, ktorých sprostredkovateľom bol najčastejšie práve Martin Hamuljak. Hlavným dôvodom takého intenzívneho vzťahu bolo zrejme Hollého uznanie Kollára ako básnika, resp. vysoké hodnotenie jeho básnických zručností v časomernom veršovaní. V liste Martinovi Hamuljakovi z 15. VIII. 1834 ho dokonca pomenoval „*najvatším československým básníkem*“⁷⁷ – prívlastok „československý“ básnik zrejme odkazuje na to, že ho považoval za najlepšieho básnika spomedzi tých slovenských básnikov, ktorí písali v češtine, resp. v česko-slovenskom jazyku a tento jazyk presadzovali aj do funkcie oficiálneho literárneho jazyka v slovenskom prostredí.

⁷⁰ *Týdenník*, 1812, č. 25, s. 484, zvyr. L. R.

⁷¹ *Krok* I, 1823, č. 4, s. 128 – 141.

⁷² AMBRUŠ, Jozef. Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 247.

⁷³ *Tatranka* I., 1834, č. 3, s. 85 – 101.

⁷⁴ *Korešpondencia*, s. 33.

⁷⁵ *Korešpondencia*, s. 80, zvyr. L. R.

⁷⁶ *Korešpondencia*, s. 96.

⁷⁷ *Korešpondencia*, s. 90, zvyr. L. R.

Kollár si ale získal podporu Hollého aj svojimi názormi na vlastenectvo i na slovan-skú vzájomnosť, napríklad už svojou kázňou *O dobrých vlastnostiach národa slovan-ského* (1822), v ktorej predstavil hlavné vlastnosti Slovanov podľa Herderovej koncepcie a odsúdil v nej odnárodňovanie. Hollý ju označil za „smelú“ – v liste Jurovi Palkovičovi z 22. VII. 1824 spomína „smelú kázeň pešťanského luteránskeho kaplana“.⁷⁸

Hollý s najväčšou pravdepodobnosťou poznal všetky Kollárove práce: požíčieval si ich (často aj od neho samého), čítal ich, predplácal si ich, hľadal ďalších predplatiteľov pre viaceré jeho diela a distribuoval dodané exempláre po blízkom okolí – napríklad v liste zo 14. V. 1830 adresovanom Martinovi Hamuljakovi vypísal presný menoslov predplatiteľov Kollárových *Rozpráv o jmenách, počátkách i starožitnostech národu slav-ského a jeho kmenů* (1830).⁷⁹ Viaceré jeho diela dostal od neho výmenou za svoje vlastné diela – napríklad v liste z 13. I. 1834 píše Martin Hamuljak Hollému o tom, že vyplnil jeho požiadavku poslať Kollárovi za *Slavi dceru* sedem exemplárov *Svatopluka*.⁸⁰

Hollý tiež využíval Kollárove práce pri písaní vlastných diel – napríklad v liste Jurovi Palkovičovi zo 14. VII. 1829 spomína, ako získaval mená do svojho eposu *Svatopluk*: „Slovanských vlastních měn s částki sem nazbíral, s částki sám nakoval, zakád nevišel Menoslov od Pačiča a Kollara vidaní, kde jich je nazbit.“⁸¹ (Išlo o dielo *Jmenoslov čili Slovník osobných jmen rozličných kmenů a nářečí národu slovenského sebrany od Jana Pačiče, rozmnožený, soustavený, latinským písmem a poznamenáními opatřený od Jana Kollára* –1828 –, ktoré obsahuje 3166 slovaných mien v abecednom poradí zozbieraných z najrozličnejších prameňov.)

Okrem toho práve Ján Kollár v spolupráci s Martinom Hamuljakom zásobovali Hollého mnohými knihami či časopismi, ktoré mu chýbali, napríklad chýbajúce čísla časopisu *Krok*.⁸² Kollár mu sprostredkúval napríklad aj diela Josefa Dobrovského – Hollý ho v liste z 19. IX. 1834 žiadal o spis *Cyrill und Method der Slawen Apostel* (1823),⁸³ ktorý potreboval k vlastnému životopisu sv. Cyrila a Metoda. (Kollár mu podľa Jozefa Ambrúša odporúčal aj ďalšie knihy s touto tematikou.⁸⁴) V liste asi z polovice júna 1828 Martin Hamuljak Hollému píše o tom, že spolu s Kollárom sa všemožne posnaží požičať preňho *Rossijadu* (1799) Michaila Matvejeviča Chersakova: „Chersakovej Rossiady, nakolik příteli Kollárovi a mně známo, jedinký exemplár nachodí sa v Pešti, na deji máme, že ho vypožičame pro Vás, chceme ale prvej skúsiť, zdá-liž by sme ho pro nás kupiti nemohli.“⁸⁵

Spomedzi všetkých situácií potvrdzujúcich Hollého úzky kontakt s Jánom Kollárom je azda najviac známa jeho žiadosť o to, aby mu Kollár napomohol pri hľadaní vhodného názvu pre jeho druhý epos s cyrilometodskou tematikou. V liste približne z 15. VIII. 1834 Martinovi Hamuljakovi predkladá svoju prosbu: „Nech sa o téj veci poradá s prateľom

⁷⁸ *Korešpondencia*, s. 29.

⁷⁹ *Korešpondencia*, s. 68 – 69. Podobne v listoch Martinovi Hamuljakovi zo 14. VIII. 1830 a zo 6. V. 1831.

⁸⁰ *Korešpondencia*, s. 88.

⁸¹ *Korešpondencia*, s. 65.

⁸² Časopis *Krok* vyšiel v troch dieloch po štyroch častiach: 1821 – 1823 (I.), 1824 – 1831 (II.) a 1833 – 1836 (III.).

⁸³ *Korešpondencia*, s. 96. V liste Martinovi Hamuljakovi z 10. XII. 1834 necháva odkaz pre Kollára s rovnakou prosbou.

⁸⁴ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 292.

⁸⁵ *Korešpondencia*, s. 58.

p. Kollárem, najvatším československým básníkem, čo bi on mislel?⁸⁶ Je teda pravdepodobné, že autorom názvu „*Cirillo-metodiada*“ je práve Ján Kollár. (V Hamuljakovej odpovedi z 23. VIII. 1834 sa nachádza zmienka o tom, že Kollár sa chystal napísať Hollému list práve ohľadom tohto názvu.⁸⁷ Aj keď sa tento list nezachoval, je evidentné, že ho Hollý aj dostal, pretože práve naň reaguje vo svojom – jedinom zachovanom – liste Kollárovi z 19. IX. 1834, a v ňom aj ďakuje za názov.⁸⁸)

Avšak aj Hollý napomáhal Kollárovi v jeho literárnych aktivitách – napríklad pri spievaní do jeho *Národných Zpíevaniek*. Nie sú síce známe všetky piesne, ktoré mu poslal, ale Kollár jeho meno uviedol pri zbierkach piesní belohorského nárečia a šarišského nárečia a tiež pri piesňach *Hrob pod lipou*, *Brandenburg*, *Brandenburg a general*. Hollý mu ich posielal prostredníctvom Martina Hamuljaka, ako píše napríklad v liste z 15. VIII. 1834: „*Posílám p. Kollárovi slubené pesničky; sam sem jemu písať sa strojil, aľe že už príležitosť sa bavíť nemože, nevladňem.*“⁸⁹ O niekoľko rokov neskôr, v liste z 11. IV. 1840 Martinovi Hamuljakovi zase napísal, že Kollárovi posielala pieseň *Siládi a Hadmázi* a tiež úplnejšiu verziu piesne „*o Zrínim a Sigoti*“, ktorú našiel medzi svätými piesňami spolu s takými, ktoré večer spievali „*pradlenky*“.⁹⁰

Najviac si však Kollár získal Hollého svojou tendenciou spájať češtinu s pôvodnými slovenskými jazykovými prvkami. Už v roku 1826 (16. IV. 1826) písal v liste Jurovi Palkovičovi o Kollárovej *Čítanke* (*Čítanka aneb Kniha k čítání pro mládež ve školách slovenských v městech a dědinách*, 1825), ktorú mu Jur poslal. Vyjadril sa k jazyku, ktorý v nej Kollár použil. Reagoval najmä na výraznú vokalizáciu, ktorú vnímal ako jednoznačnú slovenčiacu tendenciu: „*Vipleščil sem oči nad jeho českú slovenčinú. Pred tím čirú čistú mírnú češčinú ve svích básňach v Praze a potom v Pešťe vitlačeních* [zbierka *Básně*, 1821 a básnická skladba *Slávy dcera*, 1824 – pozn. L. R.] *písal a včil už aj do slovenských slov až k podíveňú dal’eko sa vpustil.*“⁹¹ Ďalej pokračoval na adresu Kollárovhovho *Přídavku* s označením *Nejhlavnější pravidla česko-slovenské pravopisebnosti*, v ktorom Kollár zosumari-zoval svoje návrhy na úpravu starého pravopisu: „*Na konci přídavek Najhlavnější pravidla československé pravopisebnosti divné sú nekeré tak, že sami bratři evandělíci za kacíra ho držat’ budú.*“⁹² (Jozef Ambruš v poznámke vysvetľuje, že v týchto pravidlách sa Kollár usiluje o zblíženie písania s výslovnosťou, vokalizáciu stavia proti „*ikánium*“ v češtine, odporúča používať typické slovenské výrazy namiesto českých a podáva návrhy na úpravu zastaraných pravidiel pravopisu.⁹³) Dôležitá je nasledujúca Hollého poznámka, ktorá mnoho vypovedá o jeho skutočnom uznaní Kollárových aktivít pri hľadaní najvhodnejšej podoby slovenského literárneho jazyka: „*Já sem vždi mislel, že i títo naši slovenčinú někdi po dl’hém časi písať začnú, a hl’e, tento číňi k tomu krok.*“⁹⁴

⁸⁶ *Korešpondencia*, s. 90.

⁸⁷ *Korešpondencia*, s. 93.

⁸⁸ *Korešpondencia*, s. 96.

⁸⁹ *Korešpondencia*, s. 90.

⁹⁰ *Korešpondencia*, s. 123.

⁹¹ *Korešpondencia*, s. 35, zvýr. L. R.

⁹² Tamže.

⁹³ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 249.

⁹⁴ *Korešpondencia*, s. 35, zvýr. L. R.

O niečo neskôr – v liste zo 16. XII. 1835 Martinovi Hamuljakovi Hollý zhrňa svoje dojmy zo stále pretrvávajúcej nejednotnosti protestantov v otázke literárneho jazyka: „*Luteráni, neprateľi našej slovenčiny, sami uznávajú, že bernolačtina je najsúcejšia na selanki. Ta nová ortografia v Zore v luteranských plodoch, jako mi Daniel Sloboda povedal, nelúbi sa ani samým luteranom; a že preto mnozí s nich ju nechceli kupiť.*“⁹⁵ Hollý si dokonca dovolil v tomto liste aj spomenúť kritiku Kollára – hoc len veľmi opatrne: „*Škamru tito luterani aj na Kollara pre jeho Minu, že zlu cestu Slovakom príkladem svojím ukázal a že su aj na ňeho pohoršení pre jakusi kazeň, ktoru mal po svojem navratenu ze Sás a že čo ve svojich kazňach Slovakom radí, že sam proti tomu hreší; tak mi rekel jeden predikant, ktorí sa tu ňedávno u mna stavil; tak i jejích candidati a žáci. Ale toto nech je medzi nama dvoma.*“⁹⁶

*

Ján Hollý si veľmi dobre uvedomoval náročnosť riešenia jazykovej otázky v slovenskom prostredí či už kvôli konfliktom medzi oboma konfesionálnymi „tábormi“, alebo aj vnútri nich. Nadovšetko bol však citlivý na ponížovanie bernolákovčiny a jej reprezentantov, ktorá bola ich dôsledkom. V podstate išlo o veľmi intenzívny boj o prestíž medzi pôvodným slovenským jazykom a češtinou. Potvrdzujú to aj jeho poznámky mierené na preklad Svätého Písma do bernolákovčiny – v liste z 13. VIII. 1830 sa Jura Palkoviča pýta, či už vyšiel jeho preklad Biblie s poznámkou: „*Keby len všeka skôr vijít mohla. Nebudú potom luteráni moct povedat, že tá jejích reč je reč biblická.*“⁹⁷ Podobne tak po vyjdení druhého zväzku Jurovi Palkovičovi napísal (28. V. 1832): „*Za šťastlivých sa už pokládat môžu Slováci: túto pána veľkomožného bibliu rozešíří sa čistá slovenčina; zaccpajú sa usta luteranom, že nebudú sa smet opovážit svoju luteránsku reč biblickú reč vác volat; napomóže sa kazatelom, nebudú aj dál texti s českéj bible, ktorí ju majú pri rukách, vibírat anebo sami si jich z laťinského lecijako prevracat, jako sem sám jedného ráz počul, až sem sa zhrozil a vlasi dubkem hore mi povstali [...] Prestane téš obecní lud sem i tam z nedostatku našého s. Písma luteránské čítat, které kde tu snadnějšej dostal, ačkolvek sám snad aňi jaké je, nevedel.*“⁹⁸

Rovnaké vysvetlenie má zrejme aj Hollého poznámka z listu Martinovi Hamuljakovi zo 16. IV. 1842, že už je viac kníhtlačiarov, ktorí vydávajú knihy v pôvodnom slovenskom jazyku ako tých „luteránských“: „*Tak teda už zas o jedneho kníhtlačara Slováci vac maju, k zahanbeňu luteranov, ktorí smeli kdesi v predmluve tuším na I. zvezek narodních pesňi nacigáňit, že naši Slováci aňi tiskaře nemají.*“⁹⁹ (Hollý tak reagoval na Kollárov úvod z *Piesní svetských lidu slovenského v Uhřích* z roku 1823, v ktorom napísal, že po slovensky píšuci autori nemajú svojho kníhtlačiaru a že ak aj nejaké dielo v slovenskom

⁹⁵ *Korešpondencia*, s. 111. Išlo o narážku na Kollárovu ženu s Nemkou a na jeho kázeň *Nábožný pohled na tú krajinu, která jest matka evanj. víry. Kázeň při návratu odtud držaná* (1835).

⁹⁶ *Korešpondencia*, s. 111.

⁹⁷ *Korešpondencia*, s. 71. Hollý zrejme ešte nevedel o tom, že I. zväzok Palkovičovho prekladu už vyšiel s vročením 1829. Druhý vyšiel až o tri roky neskôr, v roku 1832.

⁹⁸ *Korešpondencia*, s. 81.

⁹⁹ *Korešpondencia*, s. 159.

jazyku vydajú, nepredajú z neho ani sto kusov. Ak by ho ale vydali v československom, predali by trojnásobne viac.¹⁰⁰)

Viac či menej zreteľné stopy kontaktov Jána Hollého s Jurajom Palkovičom, Jánom Kollárom či inými predstaviteľmi protestantského spoločenstva jednoznačne potvrdzujú, že obe strany (vyčlenené síce konfesionálnymi kritériami, ale v skutočnosti rozchádzajúce sa „len“ v názoroch na podobu literárneho jazyka) sa navzájom rešpektovali. Hollý si veľmi cenil vedecké a zberateľské aktivity protestantov, aj napriek tomu, že nie vždy bol spokojný s ich vedomosťami o pôvodnej domácej reči. Na druhej strane mnohé poznámky Juraja Palkoviča či aktivity Jána Kollára svedčia o tom, že autori z protestantského tábora pôvodnú slovenčinu nezavrhovali, ale zaujímali sa o ňu. Nestotožňovali sa však s predstavou, že by sa práve tento jazyk mal stať aj oficiálnym literárnym jazykom Slovákov. Bohatá literárna tradícia češtiny sa im zdala byť dostatočnou zárukou úspechu ich jazykového projektu, ktorým však – a to treba zvlášť neustále zdôrazňovať – nebola čistá čeština, ale spoločný česko-slovenský jazyk.

Kniha *Korešpondencia Jána Hollého* je tak jedným z najdôležitejších prameňov zachytávajúcich reálny stav literárneho, a vôbec kultúrneho života v slovenskom prostredí v období prelomu 18. a 19. storočia – ponúka množstvo dôkazov o aktivitách a názoroch literárne a kultúrne činných osobností tej doby. Zároveň potvrdzuje, že nevyriešených a neprebádaných otázok v oblasti literárnohistorického výskumu tohto skutočne zaujímavého obdobia je ešte viac než dost.

Príspevok je výstupom grantového projektu VEGA č. 2/0048/12 *Slovenská básnická tvorba na prelome 18. a 19. storočia. Miesto a význam básnických zbierok Juraja Palkoviča, Bohuslava Tablica a Pavla Jozefa Šafárika vo vývine slovenskej poézie*. Hlavný riešiteľ Mgr. Lenka Rišková, PhD.

LITERATÚRA

- AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967, s. 231 – 391.
- FORDINÁLOVÁ, Eva: *Ján Hollý (1785 – 1849)*. Bratislava : VEDA, 2003.
- HNĚVKOVSKÝ, Šebastián: *Zlomky o českém básnictví, obzvláště prozodie*. Praha, 1820.
- HOLLÝ, Ján: *Spev ke cti Najdústojnejšieho a Visoceosvieteného kňžata Alexandra z Rudného a Ďiváckej Nověj Vsi... k Jeho v Ostrihome roku 1820 dňa 16. mája preslávnemu v hodnost' uváďaňú*, vydanie financoval Jur Palkovič.
- Ján Hollý očami svojich súčasníkov*. Ed. Jozef Ambruš. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964.
- Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967.
- PALKOVIČ, Juraj: *Muza ze slovenských hor*. Vacov, 1801.
- ROSENBAUM, Karol: Úvod. In: *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, s. 5 – 12.
- TABLIC, Bohuslav: *Radostné Jubileum...* Banská Štiavnica, 1823.
- VYVÍJALOVÁ, Mária: *Juraj Palkovič (1769 – 1850)*. Bratislava : SAV, 1968.

¹⁰⁰ AMBRUŠ, Jozef: Komentáre. In: *Korešpondencia*, s. 342.

Mgr. Lenka Rišková, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
SR
e-mail: lenka.riskova@gmail.com